

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Ceremonien Van Den Heylighen Dienst Der Misse Bethoont Vyt De H. Schriftvre Ende De HH. Ovt-Vaders vande eerste 400. ende volghende jaeren

Hazart, Cornelius

Antwerpen, 1661

Het Eerste Capittel. Wordt bethoont in 't ghemeyn, uyt Schriftuer, dat de Apostelen hebben waerachtigh Sacrificie, oft Misse ghedaen.

urn:nbn:de:hbz:466:1-34059

HET
TWEEDE DEEL.
BEWYS
UYT DE HEYLLIGHE
SCHRIFTVER
HET EERSTE CAPITTEL.

Wordt bethoont in't ghemeyn, uyt Schriftuer,
dat de Apostelen hebben waerachtigh Sa-
crificie, oft Misse ghedaen.

Ick neme mijn bewijs uyt de woorden de welcke
staen *Actor. 13. v. 2.* ende zijn dese/ in't Latijn
Ministrantibus autem illis Domino: in't Duytsch
Als sy (de Apostelen) den Heere dienden, Dat is te seg-
ghen/als sy Sacrificie, oft Misse deden.

Vraeght ghy my waer uyt dat ick dese verklar-
ringhe ghehaelt hebbe? ick antwoorde: Uyt den
Griekschē Text / op den welcken onse Weder-
partije deurgaens stoest/ende beroept in't Griek-
dan/ staen dese woorden: Litourgounton de auton to
kyrio *a.* Welcke woorden Erasmus Roterdamus, een
vande erbareste Grieken van sijnen tijdt / ver-
klaert in deser voeghen: Als sy (de Apostelen) Sacri-
ficie deden aen den Heere *b.*

Och op dat ick niet en soude schijnen te steu-
nen op de enckele autoriteyt van Erasmus, ick be-
thoone uyt verscheyden Schriftuer-plaetsen/ dat
dit Grieksch woordcken/Liturg eo, welck in't Lat-
tijn deurgaens vertaelt wordt: Ministrare Domino,
ende in't Nederduyts: Den Heere dienen, oft / dienst
doen, te segghen is / Sacrificie doen, oft / al wat Sacri-
ficie aen-gaet.

a Λειτουργία
ἐστὶν δὲ
ἀντὶ τοῦ
Κυρίου
b Cum autem
illis sacrificia-
rent Domino.

Siet

Siet Deut. 17. 12. daer sult ghy binden: Den Priester den welcken staet om aldaer den Heere *uwen Godt te dienen* c.

Siet Paralipom. 53. 3. Dient nu den Heere uwen Godt d. Dit seght Josias aen de Leviten, te weten/dat sy alles sonden bereydt maken tot het Sacrificie / soo blijckt uyt alle de naebolghende Versen ; ende als in alles bereydt was / dan seght de Schryftuer v. 10. Ende den Dienst (het Sacrificie) is bereydt gheweest e.

Siet Paralipom. 13. 10. Ende de Priesters die den Heere dienen f, zijn de Sonen Aarons, ende de Leviten zijn in't werck. **Dat hier door wordt verstaen/Sacrificie doen,** blijckt uyt den volghenden Vers. Ende sy staecten aen voor den Heere brandt-offeren, &c.

Siet Exodi 28. 43. Als sy tot den Altaer treden sullen, om in't Heyligh te dienen g.

Siet oock Exodi 29. v. 30. ende Cap. 39. v. 1. Sy maecten oock Ampts-kleederen h, om in't Heyligh te dienen i.

Siet Numer. 4. v. 12. Sy sullen oock nemen alle ghereedtschap des Diensts k, met de welke sy in het Heyligh dienen l.

Siet 1. Samuel 6. oft soo wy segghen / 1. Reg. 2. 11. Den Jongheligh (Samuel) was den Heere dienende m, voor het aenschijn des Priesters Eli. **Te weten/ mede-helpende tot het Sacrificie/ oft aen-bryngheude / ende aendienende 'tghene tot het selve ban woode was.**

Siet Hebr. 10. v. 11. Ende een aeghelijck Priester stont alle daghe dienende n.

Siet Hebr. 8. 2. Eenen Dienaer o der Heyligen, ende van het waerachtigh tabernakel. Dat dit woordcken / Dienaer, hier te segghen is Priester / blijckt uyt den heelen discours vanden H. Paulus.

Siet Philip. 2. 30. Op dat hy soude vervullen, dat uyt u l. ontbrack tot mijnen Dienst p, 'twelck Erasmus wederom vertaelt/Sacrificie.

Siet Rom. 15. 16. Op dat ick eenen Dienaer Jesu Christi zy, onder de Heydenen, het Euangelium Godts op offerende, op dat de offerhande der Heydenen aenghenaem worde, ghecheylight door den H. Gheest q.

Παρεσκευά-
τ' λατρε-
γείν τῷ Κυ-
ρίῳ.
d Νῦν αὖ
λατρουήσα-
τε Κυρίῳ τῷ
Θεῷ υμῶν.
e ἢ Λατρε-
ρίᾳ.
f Λατρουήσα-
τε τῷ Κυρίῳ.
g Προπο-
ρεύοντες λα-
τρουείν.
h ὅλας λα-
τρουήσας.
i Εἰς τὸ λα-
τρουείν.
k Πάντα τὰ ἰ-
σκήνη τῆ
λατρουήσας.
l Ὅσα λα-
τρουήσασιν.
m Λατρουῶν
τῷ Κυρίῳ.
n Καὶ ἡμέ-
ρον λατρου-
ῶν.
o Τῶν ἀρίων
λατρουῶν.
p Τῆς αἰῶς
με λατρου-
ρίας.
q Εἰς τὸ εὐαγ-
γεῖον λατρουῶν
Ἰησοῦ Χριστοῦ.

¶

Hier

R

ftuer,
Sa-

welo
atijn
rtfch
e seg

rfala
t den
eder-
ziery
on to
, een
ber-
Sacti-

Seu-
k be-
dat
La-
mino,
dient
Sacti-
Sitt

Hier thoont Paulus klaar / dat dit woordteken Liturgeo, namelijk bereeckent / Sacrificie doen: want hy spreekt hier van een gheestelijck Sacrificie / 'twelck hy by wijsse van eenen Priester soude geene op-draghen aen Godt / vande bekeerde heyd en / ende om te thoonen dat hy dit wilde doen / alleneu Priester / die een waerachtigh Sacrificie aen Godt doet / daerom ghebruyckt hy dit woordteken Liturgos.

Daer hebt ghy dertien Schrifruer-plaetsen soo upt het oude als het nieuwe Testament / wy de welke claerlyck blyckt / dat dit Grieksch woordteken Liturgeo, volghens de ghemeyne maniere vande Schrifture / te segghen is / waerachtigh Sacrificie doen, 'twelck alleen magh gedaen worden aen Godt. Maer als de Schrifruer *Actor. 13. cap.* spreekt vanden publicken dienst die de Apostelen bedien sy ghebruyckt dit woordteken Liturgeo: Ergo seggeft sy hier klaar te kennen / dat d'Apostelen hebben Sacrificie ghedaen / 'twelck alleen magh gedaen worden aen Godt. Onse Weder-partije segghet hier teghen dat dit niet en volghet. Waerom? om die wil seght den Dordrechtchen Bijbel, 3. Bemerk. Dat dit woordteken Liturgeo, inde Schrifture oock ghebruyckt wordt voor alderley publicken dienst, oft van wereltdsche oberhepdt *Rom. 13. v. 6.* oft vande Engelen / *Hebr. 1. 14.*

Ick neme dese twee plaetsen aen / ende bekenne dat hier Liturgeo wat anders te segghen is / als Sacrificie doen: want op d'eerste plaetse / ghelyck onse Weder-partije seer wel aenteeckent / is te segghen / eenighe Overheydt bedienen inde wereltdsche Magistrat oft borgherlijcke Politie; ende op de tweede plaetse bereeckent / de diensten die de Engelen aen Godt doen.

Dit niet reghenstaende / soo seggh' ick / dat ons bewijs blyft in sijn gheheel / ende dat Liturgeo oock ghentlyck in Schrifruer te segghen is / een waerachtigh Sacrificie doen, 'twelck alleen magh geoffert worden aen Godt; want de wyle wy soo vele verscheppen

Schryf

Schryfuer-plaetsen booz stellen / daer 't in desen
 sin wordt ghenomen / soo moet men nootfaeck-
 lijk segghen / dat het hier op dese twee boozsepde
 plaetsen wordt ghenomen oneyghentlijk.

Doch ghenomen dat Paulus hier oock eygentlijk
 sprack / ende dat Liturgeo soo wel het een bereec-
 kende/als het ander/soo en kan dit ebenwel onse
 Weder-partije niet haeten; want

Ten eersten: 'Tis meer redelyck/dat wy volgen
 den sin/ende bereeckeninghe van derhten Schryf-
 tuer-plaetsen/als van twee; noch wy en moeten
 den ghemeynen sin vande Schryfure / ende hare
 ghemeyne maniere van spreken niet laten vaer-
 ren/om te volghen eene ongewoonelycke manie-
 re van spreken.

Ten tweeden: D'Apoftefen en hebben gheene O-
 berhepdr bedient inde wereldtliche Magiftraten/
 oft inde bozgerlycke Politie/dat is ghewis/noch
 sy en hebben/eyghentlyck sprekende / de dienften
 niet ghedaen / die de Enghefen aen Godt doen;
 oberfulck; dese twee boven-gemelde Schryfuer-
 plaetsen van Paulus, en konnen onse Weder par-
 tije in't minste niet baten / om te berhoonen dat
 d'Apoftefen(als men van haer seyd *Aff. 13.* (Litour-
 gonten) dat sy den Heere dienden) gheen eyghen ende
 waerachtigh Sacrificie en hebben ghedaen.

Ick en twijffele niet / oft onse Weder-partije
 self heeft dit wel ghesien; ende daerom haer kee-
 rende tot eenen anderen sin van dit Gzick
 woordcken Liturgeo, soo seght sy inden Dordrecht-
 schen Bijbel, 3. *Bemerck.* dat hier booz verstaen wordt:
 Publijcken dienst van Predicatie, oft propheteringhe met
 publijcke ghebeden, ende de bedieninghe der Sacramen-
 ten, met het ghene daer aen cleeft.

Maer dese verklaringhe en kan hier niet meer
 haet/als d'eerste/ om die wil dat ick inde Schryf-
 ture niet bevinden en kan/dat sy op andere plaet-
 sen dit woordt Liturgeo ghebruyckt/ om te bereec-
 kenen: Preken, oft propheteren, oft bidden, oft bedienen
 der Sacramenten; die volghende / dese verklaringhe
 van

van Partje en heeft geen fundament inde Schrijfture. Ter contrarien / als de Schrijfture / in het Grieksch / handelt van preken, publicke ghebeden, bedien der Sacramenten, &c. dan gebuyekt sy op het plaetsen dit woordcken / Diakonéo, oft Diakonia, ende niet dit woordcken / Litu geo. Tot bebestinghe van't ghene ick segghe / stelle ick sommighe schrijftuer-plaetsen hoor. 1. Rom. 12. 7. wordt ghesepdt: Het zy Bedieninghe in't bedienen, a in't Grieksch / Diakonian, en ti Diakonia. Wat verstaet Paulus hier doorden Dordrechtchen Bijbel antwoordt 32. Bemerck. Hier door worden in't bysonder verstaen de ghene die name lijk gheroepen zijn, om de Christelijcke leere te verklareren. Daer hebt ghy het ghetuyghenisse van ons Wederpartje self / dat dooz Diakonia hier verstaet wordt het Ampt van Preken.

a *Ἔτις Διακονίας, ἐν τῇ Διακονία.*

Actor. 6. 4. wordt ghesepdt: Wy sullen volherden inden ghebede, ende inde Bedieninghe des woordts b: in't Grieksch staet: Diakonia tou longou. Daer siet ghy wederom dat de Schrijfture dit woordcken / Diakonia, ghebuyekt / om te beteecken het Ampt van Preken.

b *τῇ Διακονίᾳ τοῦ λόγου.*

Actor. 21. 19. Ende als hy se gegroet hadde, verhaelde hy van stuck tot stuck, wat Goet onder de Heydenen, door synen Dienst, c ghedaen hadde. In't Grieksch staet Diakonias. Wat Dienst was dit anders als het bekeken der Heydenen / dooz preken, doopen, ende bedien van andere Sacramenten, &c. ?

c *Διὰ τῆς Διακονίας αὐτοῦ.*

2. Corinth. 6. 3. Op dat de Bedieninghe d niet ghelast en worde. In't Grieksch / Diakonia. Wat verstaet hier wederom Paulus, dooz dit woordcken Diakonia, oft Bedieninghe? Den Dordrechtchen Bijbel antwoordt 9. Bemerck. Het verkondighen des H. Euangeliums. Ergo wederom wordt hier dooz verstaet Preken.

d *ἡ Διακονία.*

Ephes 4. 12. Tot de volmaeckinghe der Heylighen, tot het werck der Bedieninghe e. In't Grieksch / Diakonias. Wat is dit hoor eene Bedieninghe, oft Diakonia gheseyt? Den Dordrechtchen Bijbel antwoordt 30. Bemerck. Het werck der Bedieninghe, bestaende inde Predicatie

e *Ἔς ἔργον Διακονίας.*

van
Ker
heb
De
Pre
C
wor
D
se
T
een
Go
wo
ken
al t
gac
De
die
de
Dial
mey
hier
par
HH
den
ach
Go
ghe
tyu
ken
de M
Ap
Cler
Sch
Litu
al e
sele
boo

van Godt woordt, Bedienen der Sacramenten, oeffeninghe der Kercken tucht, &c. Wat begheert ghy noch meer: daer hebt ghy wederom het gherupghenisse van onse Wederpartije / dat dooz Diakonia, verstaen wordt / Preken, Bedienen der Sacramenten, &c.

Coloff. 1.3. Van't welck ick Paulus, een Dienaer a ghe- a'Eγ' Παυ-
worden ben, te weten / van't Euangelium, seght den λ@ Αιδου-
Dordrechtchen Bijbel 55 Bemerk. v@.

Ick stelle nu in't kozt / dat sct tot noch toe gheseyt hebbe / ende maecte samen mijne slot reden.

De Schrifstuer als sy epghentlijck spreekt van een waerachtigh Sacrificie / 'twelck alleen aen Godt toe komt / soo ghebruyckt sy deurgang dit woordcken / Liturgeo, maer als sy handelt van Preken, Bedienen der Sacramenten, publijcke ghebeden, ende al wat daer toe dient / dan ghebruyckt sy deurgang dit woordcken: Diakoneo, ende niet Liturgeo. Maer alffer Act. 13. wort ghesproken vanden Dienste die d' Apostelen deden aenden Heere, dan ghebruyckt de Schrifstuer dit woordcken Liturgeo, ende niet Diakoneo, ergo volghens de ghewoonte / ende gemeyne wijse van spreken vande Schrifsture / moet hier verstaen worden / niet (ghelyck onse Wederpartije seght) dat d' Apostelen / Ghepredickt, oft de HH Sacramenten bedient hebben / oft publijcke ghebeden ghedaen, maer dat sy epghentlijck / ende waerachtigh / een Sacrificie hebben op-gheoffert / dat Godt alleen toe komt / 'twelck wy inden naem gheben van Misse / om dies wil dat Misse by de Latynsche het selbe bereeckent / rghene by de Grieken bereeckent Liturgie. Ghelyckmen kan sien byt de Missen oft Liturgien vanden H. Petrus, ende Jacobus Apostelen / van den H. Marcus Euangelist / den H. Clemens, Basilius, Chrylostomus, &c. Maer inde Schrifstuer wort gheseydt / dat d' Apostelen hebben Liturgie ghedaen / ergo de wijle Liturgie, ende Misse al een dinghen is / soo wort gheseyt / dat d' Apostelen hebben Misse ghedaen. Laet ons dit noch boozder in't bysonder verhoonen.